

Da sovjetstyret kom til Ungazik

Af Gegorgij Menovsjtjikov

oversat af Peter Jessen

G. A. Menovsjtjikov er den sovjetiske eskimologis „grand old man“. Han har været med til at udforme de asiatiske eskimoers skriftsprog og har desuden skrevet en lang række grammatiker, lærebøger, ordbøger, monografier, artikler og afhandlinger, som idag danner udgangspunkt for kendskabet til den asiatiske gren af inuit. Menovsjtjikov kom som ung lærer i trediverne til en eskimoisk bygd, hvor han startede undervisningen af fangernes børn. Dette foregik i et rum på størrelse med et brændeskur, hvor han samtidig selv skulle bo. Der var ingen møbler, lærebøger, skriveredskaber eller papir. De få lærere, der var på Tjukotka, måtte selv i samarbejde med den lokale befolkning udarbejde de første ABC'er, som siden blev skrevet af i hånden. Ikke desto mindre lykkedes det under disse vilkår at få startet en skole, og få år efter modtog alle eskimoiske børn og mange voksne skoleundervisning. Menovsjtjikovs dagbogsoptegnelser fra dengang blev for et par år siden genudgivet sammen med forfatterens indtryk af de gamle steder fra nylige rejser. I det afsnit, der gengives her, fortæller Menov-

Sangeren Nutetegin fra bygden Nivoqaaq (Naukau) omkring 1976.

sjtjikov om bygden Ungazik, om befolkningens første møder med et nyt samfundssystem. Afslutningsvis får vi forfatterens indtryk af det nye Ungazik, hvor flere af tredivernes pionerer endnu lever.

Peter Jessen.

Initiativtagerne til oprettelsen af den nationale sovjet i den store eskimobygd Ungazik sidst i tyverne var aktivisterne Matlu og Majna. Det var også dem, der stod bag oprettelsen af et af de første kollektivbrug 'Anuk nutaraq' (Det ny liv) på Tjukotka først i trediverne. De stod tillige i spidsen for parti-cellen, som omfattede den tids mest progressive fangere. Bygden Ungazik er fra gamle tider kultur- og sprogcentrum for den centrale gren af de asiatiske eskimoer. Ungazik-dialekten var den der lagdes til grund for det eskimoiske skriftsprog, der indførtes i 1932. Også i den forbindelse var Matlu og Majna foregangsmænd. Jeg vil gerne have lov at berette lidt mere udførligt om dette usædvanlige par, som jeg kendte så godt. De fortjener virkeligt, at polarfolkene evigt bevarer mindet om dem i deres hjerter.

I efteråret 1927 ankom to skæggede russere fra Uelen. Det var udsendinge fra det ny sovjetstyre. De havde fået til opgave at oprette indfødte bygdesovjetter i de større bebyggelser. I disse år kom der kun yderst sjældent fremmede til den gamle bygd. Beboerne på kysten var dog allerede klar over, at sovjetstyret var ved at vinde fodfæste på hele Tjukotkalandet, og at det var folket selv, der valgte de lokale, styrende råd.

—Hvem af jer er den ledende? spurgte en af de skæggede henvendt til fangerne.

— Her, Utatagun er lederen. Han har russiske klæder med et kobberemblem og en amerikansk båd, — svarede en af flokken på eskimoisk. Så trådte en firskåren fanger med en hvid plet i venstre øje frem og afbrød snakken på gebrokkent russisk.

Fanger fra Uelen, 1976.

Russeren spurgte:

— Er det dig, der er leder?

— Nej, svarede den firskårne, — mit navn er Matlu. Jeg kan lidt russisk. Jeg har været slædefører for de russiske chefer. Førhen arbejdede jeg hos en præst i Ungazik. Jeg kan også en smule engelsk. Jeg har været harpunér på amerikanske hvalfangerbåde og har tolket fra tjuktisk og eskimoisk, når der kom amerikanske og russiske handelsfolk. Jeg har rejst meget i Tjukotka og set meget. Jeg var udsending til den første kongres for indfødte folkeslag i Fjernøsten.

De russiske fremmede lyttede opmærksomt til Matlu. Dette livsglade og åbenbart modige menneske indgød umiddelbar respekt.

Så holdt den ene russer en kort tale for de forsamlede.

— For en del år siden blev der gjort en

ende på det gamle styre i Rusland. Nu er der hverken tsar, politi-gendarmer eller svindelagtige handelsfolk mere. Nu har vi fåt et nyt styre, et sovjet-styre, et folkestyre. I skal selv vælge jer et bygderåd. Formanden for rådet skal være den mest retfædige i hele bygden, en, der vil forsvare jer mod alle skadevoldere.

Manden bestræbte sig på at tale jævnt og lettilgængeligt. Matlu, der kun dårligt forstod russisk, havde vanskeligt ved at oversætte talen for sine bysbørn. Han forstod dog, at alle indbyggerne skulle vælge et råd, og at det nye styre på alle måder ville hjælpe fangerne og deres familier til en bedre tilværelse.

Dagen efter afholdtes der bygdemøde i et tomt lagerrum på handelen. Den første, der blev foreslået, var Matlu. Fangerne omtalte ham med respekt som en klog rådgiver i alle bygdens anliggender. Matlu valgtes som formand for det indfødte bygderåd.

Der begyndte nu en hård kamp for at bedre forholdene og tilvejebringe en mere retfærdig fordeling af byttet mellem fangerne. Man måtte ovenikøbet kæmpe mod gammel overtro. Det unge sovjetstyre stod endnu økonomisk svagt og var ude af stand til at sikre de fjerneste områder alle slags forsyninger. Det var galt med både handelsvarer, materialer og jagtudstyr. Det måtte man forklare folk så godt man kunne og prøve at finde udveje af vanskelighederne.

Matlu havde været delegeret til de først kongresser for de indfødte folkeslag i Fjernøsten. Han havde været i Anadyr, Petropavlovsk på Kamjatka, Vladivostok og Khabarovsk. Overalt havde han hørt opildnende taler af repræ-

Valentina Kogan, den første eskimoiske lærerinde, 1936.

sentanter for de førhen undertrykte og retsløse polarfolk. Nu var økonomisk og kulturel udvikling både blevet en ret og en reel mulighed.

Matlu skaffede et langfristet lån til alle familier, så de kunne købe de nødvendige fangstredskaber, tøj, tobak, sukker og te. Bygderådet som Matlu ledede måtte bruge alle midler for at formå de store hvalbådsejere til at fordele fangsten mere ligeligt og retfærdigt. Mens disse hvalbådsejere tidligere kunne sikre sig broderparten af hvalbarderne, hvalrostanden og skindene, blev al fangsten nu fordelt mellem fangerne afhængigt af

Den første skole i Ungazik, 1933.

hver enkelts rolle. Skytterne og harpункasterne fik mest, roerne mindre.

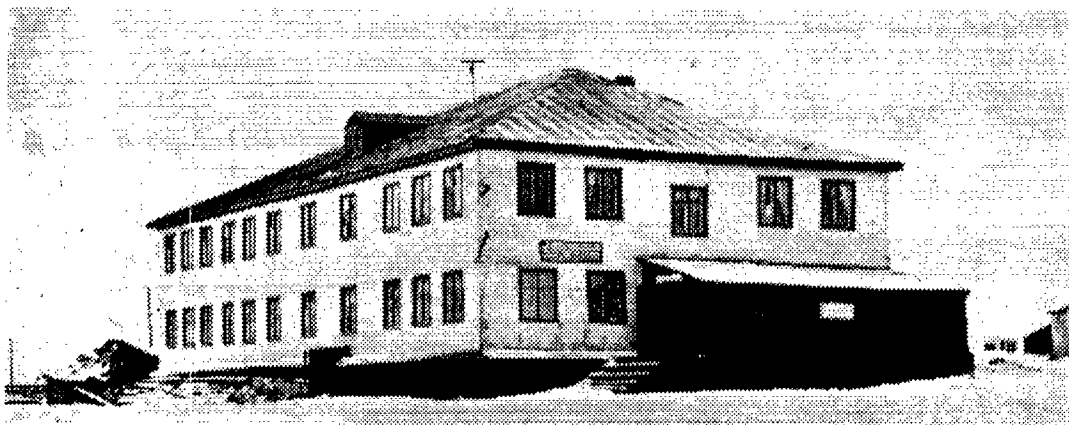
I 1928 åbnedes skolen i Ungazik. Matlu var den første, der meldte sig til læse- og skriveundervisningen for voksne, og efter ham kom andre. De gamle fulgte mistænksomt Matlus aktiviteter, nogle af nysgerrighed andre med skepsis eller fjendskab. Læreren A. S. Forstejn og en sjælden gang en tilrejsende repræsentant for revolutionskomiteen orienterede om sovjetstyret og fortalte, hvor nødvendige sociale og kulturelle reformer hos de nordlige folk var. Matlu fik efterhånden erfaring i at arbejde med folk ved at deltage i sådanne arrangementer.

De første alvorlige prøvelser for Matlu og de andre i Ungaziks bygderåd indtrådte først i trediverne, hvor spirene til et nyt liv var begyndt at titte op igennem det gamle mørke og fattigdom og

århundreders tilbageståenhed og håbløshed. Den gamle verdens kræfter var imidlertid ikke til sinds at give op uden videre overfor det ny. Åndemanerne, „jordens herskere“, hvalbådsejerne og folk, der var så forblindet af religiøse fordomme førte en åbenlys agitation mod aktivisterne – først og fremmest mod Matlu, som kaldte åndemanerne for folkebedragere op i deres åbne ansigter.

I foråret 1931 besluttede fangerne i Ungazik at oprette en fangersammenslutning. Gennem den kooperative landssammenslutning fik man et lån fra staten til indkøb af bådmotorer og andet fangstudstyr. Motorhvalbådene var en stor lettelse i fangernes arbejde. Nu kunne de gå længere ud fra kysten end de tidligere havde kunnet med robådene.

Der havde tidligere været snak om at oprette en fangersammenslutning; men det der gav stødet til oprettelsen, var en

Kostskolen i Ungazik, 1973.

trist begivenhed, som rystede alle i Ungazik og andre bygder på kysten. I februar 1931 drev 19 af de bedste fangere fra Ungazik bort på en isflage, der rev sig løs. Dengang havde man ikke fly i området, og folk, der drev til havs omkom for det meste. Ikke én af Ungazik-fangerne reddede sig i land. Det år var der derfor stor mangel på vinterforråd. I vintermånederne blev mændene fra Ungazik og andre bygder derfor nødt til at gå ud på den tynde havis i det håb at fange en sæl til familien.

Den kooperative landssammenslutning gav udstrakt kredit til befolkningen; men eskimoerne og tjukterne var uvante med tømælk, mel og gryn. Man savnede kød. De omkomne fangere efterlod sig gamle forældre, koner og børn og små søskende. Der var ikke mad nok til dem. Matlu snakkede med sine kammerater, medlemmerne af bygderådet, og med læreren Andrej Strelkov. Alle enedes om, at der måtte oprettes en fangersammenslutning og gøres noget for at afværge hungersnøden.

På den tid sendte åndemanerne fra Ungazik og Janrakinot det rygte i om-

løb, at Matlu ved at agitere for oprettelsen af en fangersammenslutning og ved at gå imod åndemanerne og kræve sovjetstyrets love overholdt, havde gjort havets moder vred. Som straf havde hun ladet de bedste fangere omkomme. Mange i Ungazik troede på åndemanernes bagtalelser og vægrede sig ved at træde ind i fangerkooperativet. Så kom de yngre fangere Matlu til hjælp. De havde meldt sig til læseundervisning og havde af læreren hørt mange spændende ting om livet i det store land.

De unge eskimoer Majna og Asska-makin bliver Matlus første og mest trofaste følgesvende. Majna tager fat på at organisere en kommunistisk ungdomsgruppe, en Komsomol-celle, og senere er han med til sammen med Matlu at oprette en particelle Majna følger grundskoleundervisningen i højst to år og med store afbrydelser; men bagefter studerer han meget og flittigt selv. Senere bliver han lærer ved skolen i Ungazik og fortsætter iøvrigt som formand for particellen.

Den 25. marts 1931 indkalder Matlu og Majna alle fangerne i bygden til et

møde. På dette møde fremlægges beslutningen om at oprette et fanger-kooperativ. Matlu vælges til formand. De første der melder sig, er fangere, som ikke selv har hvalbåde eller konebåde. Den nyvalgte ledelse påtager sig at yde hjælp til de fangerfamilier, hvis forsørgere var omkommet på isen. Til gengæld overtager kooperativet disses hval- og konebåde, så man kan skaffe kød såsnart forårsfangsten kan begynde.

Samtidigt med, at hvalfangsten organiseres kooperativt, opretter man en systue for skindbeklædning, kamikker og tæpper. Det er første gang kvinderne inddrages direkte i samfundets produktion. Kooperativet vokser sig hurtigt økonomisk stærkt.

Det går fint med forårsfangsten og alle familier får det kød, de behøver. De penge, man får ind ved at sælge tran,

Assakamakin malet i 1954 af kunstneren Vitalij Davydov.

skind og ting fra systuen, er nok til at dække gælden til den kooperative sammenslutning. Ledelsen får mange henvendelser fra fangere, der ønsker at blive

Ari, en Menovsjtjikovs elever, med skolebørn i Serinak, 1948.

Skolebørn i Ungazik, 1970'erne.

optaget som medlemmer i kooperativet.

Matlu virker mange år utrætteligt som formand for kollektivbruget 'Anuk Nutaraq' (Det ny liv) og vælges flere gange som deputeret til sovjetten i den Tjuktske Nationale Kreds. Majna er lærer ved skolen i Ungazik og sekretær for parti-afdelingen.

I 1940 hædres Majna – den første eskimoiske skolelærer – med den Røde Fanes orden, en meget høj udmærkelse, for sin indsats for skolen, for at udrydde analfabetismen blandt den voksne befolkning og for at fæstne sovjetstyret i Ungaziks og de omliggende bygder.

I 1948 dør Matlu efter en svær sygdom; men Ungaziks indbyggere bevarer mindet om en fremtrædende landsmand.

40 år senere

Det var desværre ikke det gamle, kendte Ungazik, jeg havde lejlighed til at besøge i 1972. Det gamle Ungazik lå på den sandbanke, der skiller Sinjavinbugten fra havet. Det ny Ungazik ligger i Tkatjen-bugten. Her flyttede man hen i 1958.

Man har slået sig ned på et nyt sted og vænnet sig til livet og arbejdet under nye forhold. De fleste er ikke mere beskæftiget med fangst af havdyr, men på byggepladser og indenfor service og kultur. En del af mændene driver dog nu som før havfangst og jager pelsdyr om vinteren.

Ungazik har som andre større bygder på kysten alle kulturelle faciliteter. I så

henseende står man ikke tilbage for Serinak eller Lorino.

Befolkningen er overvejende eskimoisk. Tjukter og russere er i mindretal. Livet går sin gang med arbejde og fritid.

Jeg mærkede mig til min tilfredshed, at mange ansvarsfulde poster indenfor de lokale parti- og ungdomsorganisationer, fagforeninger, bygderåd o.l. er besat af repræsentanter for den indfødte befolkning.

I skolen i Ungazik er der – foruden russiske – fire eskimoiske lærere. Læreren Marina Sigunilik underviser i eskimoisk i første og anden klasse, mens Maria Selakin virker i de yngste klasser. Formanden og sekretæren for bygdesovjetten er ligeledes eskimoer. Jeg havde lejlighed til at hilse på Galja Tangutin, som er barnebarn af Matlu og sekretær for bygdesovjetten. På posthuset finder jeg Majnas datter Raisa. Postmesteren er et barnebarn af den tidligere kendte og ansete fanger Utatagun. Majnas enke, Ukunga, er nu pensioneret.

Jeg mødtes med den talentfulde, blinde sagn-fortæller Anna Nanuhak. Hun er tres, men rask og rørig. Man havde sagt mig at hun kunne fortælle spændende folkesagn. Hun var en mester i at berette. Jeg går hen til Nanuhak og med hendes

billigelse stiller jeg min båndoptager an. Nanuhak begynder at fortælle om sagnheltens eventyrlige oplevelser. Jeg bliver øjeblikkeligt slået af hendes forbløffende mesterlighed, hendes fantastiske evne til at gengive sagnstoffet. Et fremragende, ægte og uforfalsket eskimoisk sprog og ulastlig udtalt. Nanuhak gengiver dialogerne mellem personerne så dygtigt, som stod sagnheltene levende foran én.

Så smukke gamle eskimoiske myter og en så fremragende udførelse af sangene er for mig en stor og rig gave.

Den sidste aften, jeg var i Ny Ungazik mødtes jeg med beboerne i forsamlingshuset. Da jeg havde fortalt om Tjukotkas folks fortid og nutid, var det ungazik-folkenes tur. De kunne fortælle om Matlu, Majna og de første lærere i Ungaziks skole. De talte om den vanskelige tilværelse i en fjern fortid og fortalte om livet idag.

Når jeg forlader Tjukotka, tager jeg ikke afsked men siger:

– Goddag, Tjukotka goddag mine kære venner. Tag en hjertelig hilsen fra en gammel polarven, som helt og aldeles har viet sit mangeårige liv og virke til dette kære land og dets fantastiske mennesker.